

Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
Her Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales

Adroddiad ar

**Awdurdod Lleol Ynys Môn
Y Gwasnaeth Dysgu
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW**

Dyddiad yr arolygiad: Mehefin 2022

gan

**Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg
a Hyfforddiant yng Nghymru**

Ynglŷn ag Awdurdod Lleol Ynys Môn

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn gyfanswm poblogaeth o tua 70,000. Mae'r awdurdod lleol yn cynnal 45 o ysgolion prif ffrwd. Mae 40 o ysgolion cynradd a phum ysgol uwchradd. Mae'r awdurdod lleol hefyd yn cynnal un ysgol arbennig. Dechreuodd y Prif Weithredwr ar ei swydd ym mis Mawrth 2022 a phenodwyd y Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc yn Medi 2019. Mae arweinydd y cyngor wedi bod yn ei rôl ers 2017 a dechreuodd prif ddeilydd portffolio'r Gwasanaethau Dysgu ar y swydd hon ym mis Mai 2022. Cynhaliwyd arolygiad diwethaf yr awdurdod lleol yn 2012. Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn un o chwe awdurdod lleol o fewn consortiwm rhanbarthol GwE, sy'n cefnogi gwelliant i'w hysgolion. Yn 2021-2022, mae cyllideb addysg net y Cyngor tua £69,500,000. Y gyllideb ysgol ddirprwyedig fesul disgybl yn 2021-2022 yw £5,022 sy'n uwch na'r cyfartaledd yng Nghymru. Mae arolygwyr yn ystyried ystod eang o wybodaeth am y boblogaeth leol wrth werthuso canlyniadau ac ansawdd gwasanaethau addysg. Maent yn ystyried y wybodaeth hon ochr yn ochr â gwybodaeth am y boblogaeth genedlaethol. Dyma rai o'r wybodaeth fwyaf defnyddiol am blant a phobl ifanc Ynys Môn:

- Dros gyfartaledd tair blynedd, mae 17% o ddisgyblion 5 i 15 oed yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim, sy'n is na chyfartaledd Cymru o 20%
- Mae 45% o ddisgyblion 5 oed a throsodd yn rhugl yn y Gymraeg, sy'n uwch na chyfartaledd Cymru o 16%
- Mae 4% o ddisgyblion 5 oed a throsodd yn dod o leiafrifoedd ethnig, sy'n is na chyfartaledd Cymru o 12%
- Mae gan 23% o ddisgyblion anghenion addysgol arbennig (AAA), sy'n uwch na chyfartaledd Cymru, sef 20%. (Sylwch fod y data hwn o fis Ionawr 2021, cyn newidiadau i'r ffordd y dyrennir darpariaeth AAA)
- Roedd 121 o blant fesul 10,000 yn derbyn gofal gan yr awdurdod lleol yn 2021

Crynodeb

Mae ansawdd ac effeithiolrwydd cadarn arweinwyr y Gwasanaeth Dysgu o fewn awdurdod Ynys Môn yn cyfrannu'n effeithiol iawn tuag at sicrhau gwasanaethau addysg o safon uchel. Maent yn gosod disgwyliadau uchel, yn arwain timau'n effeithiol ac yn cydweithio'n dda i yrru blaenoriaethau strategol. Maent wedi datblygu ethos a meddylfryd 'Tîm Môn' lle mae cydweithio a chyfraniad pawb yn cael ei werthfawrogi, ei feithrin a'i ddefnyddio er budd plant a phobl ifanc yr ynys.

Mae'r modd y mae arweinwyr, swyddogion ac adrannau gwahanol yr awdurdod yn ystyried y tymor hir ac yn gweithio yn agos iawn gydag ysgolion a phartneriaid allanol a'i gilydd yn nodwedd gref. Cyfranna hyn yn sylweddol at welliannau amlwg yn y ddarpariaeth, er enghraifft wrth sicrhau profiadau integredig i ddysgwyr mewn perygl o ymddieithrio; cefnogaeth i ddysgwyr bregus; sefydlu hybiau mewn ysgolion a gwella dealltwriaeth ymarferwyr o effaith trawma a phrofiadau niweidiol mewn plentyndod ar gyflawniad a lles disgyblion.

Mae addysg yn flaenoriaeth uchel yn y Cyngor. Mae gweledigaeth glir ynglŷn â gwella ansawdd addysg ac mae cyllidebau addysg wedi eu gwarchod rhag toriadau o gymharu ag adrannau eraill o fewn yr awdurdod. Mae gan arweinwyr a thimau oddi fewn y Gwasanaeth Dysgu ddealltwriaeth gadarn o'r hyn y mae angen iddynt ei gyflawni. Drwy brosesau hunanwerthuso agored, rheolaidd a thrylwyr, mae ganddynt ddealltwriaeth dda o'r ddarpariaeth addysg ac yn adnabod yn synhwyrol y cryfderau a'r meysydd i'w gwella. Er hyn, mae lle i gryfhau'r defnydd a wna'r awdurdod o'r wybodaeth hon er mwyn arfarnu effaith rhai o'u gweithgareddau.

Mae arweinwyr, gan gynnwys aelodau etholedig yn barod i gymryd penderfyniadau anodd ac amserol gan newid a mireinio cynlluniau a blaenoriaethau fel mae amgylchiadau'n gofyn. Er enghraifft, wrth wneud penderfyniadau ynglŷn â moderneiddio ysgolion neu wrth ymateb i argyfwng pandemig COVID-19. Mae trefniadau craffu a sgrwtini yn eu lle, serch hynny mae lle eu cryfhau er mwyn cynnig gwell adnabyddiaeth ac atebolrwydd cyhoeddus am effeithiolrwydd y ddarpariaeth addysg.

Mae'r cydweithio buddiol sy'n bodoli rhwng yr awdurdod a'r gwasanaeth effeithiolrwydd a gwella ysgolion gogledd Cymru (GwE) yn cyfrannu'n dda er mwyn sicrhau bod ganddynt adnabyddiaeth gadarn o anghenion ysgolion. Gyda'i gilydd rhoddant gefnogaeth dda i ysgolion Môn wella ansawdd addysgu ac arweinyddiaeth.

Mae'r gwaith i gryfhau darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn mynd rhagddo, gyda nifer o elfennau, fel y gefnogaeth i hwyrddyfodiaid, yn arfer dda yn yr awdurdod.

Argymhellion

R1 Cryfhau prosesau ar gyfer gwerthuso effaith gwaith y Gwasanaeth Dysgu

R2 Datblygu a chryfhau trefniadau craffu ffurfiol

Beth sy'n digwydd nesaf

Yn dilyn cyhoeddi'r adroddiad arolygu, dylai'r awdurdod lleol ddiweddarau ei gynlluniau er mwyn mynd i'r afael â'r argymhellion ac ystyried y diffygion a nodwyd gan y broses arolygu. Dylai'r awdurdod lleol ddiweddarau ei gynlluniau o fewn tri mis o gyhoeddi'r adroddiad arolygu.

Bydd Estyn yn gwahodd y darparwr i baratoi astudiaethau achos yn gysylltiedig â'i gwaith cydlynus o warchod a gwella lles dysgwyr ac o ran eu gwaith i gryfhau'r Gymraeg. Bydd yr rhain yn cael eu lledaenu ar wefan Estyn.

Prif ganfyddiadau

Deilliannau

Ni allwn ddarparu gwerthusiad llawn o ddeilliannau. Mae hyn o ganlyniad i effaith pandemig COVID-19, a achosodd atal arolygiadau o ysgolion a'r rhan fwyaf o ddarparwyr addysg eraill er mis Mawrth 2020. Mae hefyd o ganlyniad i'r diffyg data am ddeilliannau y gellir ei gymharu dros gyfnod oherwydd achosodd y pandemig newidiadau i'r ffordd y dyfarnwyd cymwysterau, ac effeithiodd ar y rhan fwyaf o'r data arall rydym yn ei ystyried wrth wneud gwerthusiadau, fel presenoldeb ysgol, gwaharddiadau ysgol a chyrchfannau dysgwyr ôl-16.

Mae unrhyw werthusiadau sy'n dilyn yn darparu cyd-destun trwy adrodd ar ddeilliannau cyn y pandemig neu'n ymwneud â deilliannau mwy diweddar ble mae sail y dystiolaeth yn ddilys a dibynadwy.

Rhwng mis Medi 2017 a mis Mawrth 2020, arolygom un ysgol uwchradd, ble y barnom fod safonau yn dda. Dros yr un cyfnod, arolygom 16 o ysgolion cynradd, ble barnom fod safonau yn dda mewn 12 ohonynt, yn rhagorol mewn dwy ysgol ac yn ddigonol mewn dwy. Gosodwyd un o'r ysgolion hynny mewn categori gweithgarwch dilynol statudol a rhoddwyd tair mewn categori dilynol adolygu gan Estyn. Llwyddodd yr ysgolion yma i wella, ac nid ydynt angen gweithgarwch dilynol bellach. Hefyd, arolygom 12 leoliad nas cynhelir, ble barnom fod safonau yn dda yn y rhan fwyaf ohonynt. Roedd tri lleoliad angen monitro gan Estyn, ond yn dilyn gwneud cynnydd priodol, nid ydynt mewn categori bellach.

Roedd safonau cyffredinol ar ddiwedd cyfnod allweddol 4 yn y tair blynedd cyn y pandemig yn amrywiol. Roedd deilliannau ar gyfer disgyblion uwchradd Ynys Môn mewn lleiafrif o ysgolion yn unol â'r disgwyliadau, ond yn is na'r disgwyliadau mewn ychydig o'r ysgolion.

Bu perfformiad disgyblion sy'n gymwys am brydau ysgol am ddim dros y cyfnod hwn yn gyffredinol uwch na'r cyfartaledd cenedlaethol. At ei gilydd, roedd y gyfradd o ddisgyblion a gyflawnodd 5 gradd A/A* neu gyfwerth yn is na'r cyfartaledd cenedlaethol.

Roedd y farn ar gyfer lles ac agweddau at ddysgu yn dda neu'n well yn y rhan fwyaf o arolygiadau a lleoliadau Môn yn ystod y cylch arolygu diweddaraf ers Medi 2017. O'r 17 ysgol arolygwyd rhwng 2017 a 2020, fe gafwyd lles ac agweddau at ddysgu yn dda neu'n well ym mron bob un. Dros yr un cyfnod, bu cyfraddau presenoldeb yn ysgolion Môn yn debyg i'r cyfraddau cenedlaethol.

Mae plant a phobl ifanc o fewn yr awdurdod wedi elwa'n fawr ar y ddarpariaeth i gefnogi a hyrwyddo eu lles yn ystod cyfnod y pandemig. Fe sefydlwyd uwch dîm arwain presennol yr awdurdod yn ystod cyfnod cynnar y pandemig ar ddechrau 2020, a dim ond ers ychydig fisoedd roedd y Cyfarwyddwr Addysg yn ei swydd. Llwyddodd y tîm i gynnal eu gwasanaethau trwy gydol y cyfnodau clo, gan ddarparu cefnogaeth effeithiol ar gyfer cefnogi lles plant a phobl ifanc Môn. Roddwyd sylw manwl i gynnal lles y gweithlu hefyd.

Trwy gydweithio rhwng yr Gwasanaeth Dysgu a'r gwasanaeth cefnogi teuluoedd a'r gwasanaeth ieuencid, roedd staff yr awdurdod yn cefnogi a hyrwyddo lles plant a phobl ifanc yn llwyddiannus trwy amrediad o weithgareddau a digwyddiadau gwerthfawr. Roedd disgyblion yn elwa o'r ymgysylltu rheolaidd â swyddogion ieuencid oedd wedi eu sefydlu yn eu hysgolion. Roedd nifer sylweddol o ddisgyblion yn elwa ar weithgareddau corfforol hwyliog yn ystod gwyliau'r haf er mwyn hybu eu hymwybyddiaeth o gadw'n heini a bwyta'n iach.

Mae amrediad eang o gyfleoedd i ddisgyblion gyfrannu at benderfyniadau corfforaethol. Er enghraifft, maent wedi cyfrannu at arolwg 'dweud eich dweud' gan drafod eu profiad o fyw ym Môn, gan gyfeirio at agweddau fel eu gobeithion gwaith ar gyfer y dyfodol. Mae cynrychiolwyr o blith disgyblion yr ynys yn rhan o waith ymchwil er mwyn addasu a chytuno ar fwydlenni ar gyfer y gwasanaeth arlwygo diwygiedig ar gyfer ysgolion.

Gwasanaethau addysg

O dan Faes Arolygu 2, mae Estyn yn gosod cwestiynau arolygu lleol sy'n berthnasol i'r awdurdod lleol unigol. Mae cwestiynau arolygu lleol yn canolbwyntio ar wasanaethau addysg sy'n gysylltiedig â blaenoriaethau strategol presennol yr awdurdod lleol neu mae'r cwestiynau'n deillio o wybodaeth sydd gan Estyn am wasanaethau addysg yn yr awdurdod lleol.

Pa mor dda mae'r awdurdod lleol a'r gwasanaeth rhanbarthol yn cefnogi ysgolion i wella ansawdd addysgu ac arweinyddiaeth?

Mae gan awdurdod lleol Ynys Môn berthynas waith clos a chynhyrchiol gyda gwasanaeth effeithiolrwydd a gwella ysgolion rhanbarthol y gogledd (GwE). Fel partneriaid, mae ganddynt ddealltwriaeth glir o'u rolau a'u cyfrifoldebau i'r prosesau gwella ysgolion. Dros gyfnod estynedig, mae sefyllfa sefydlog o ran staff y rhanbarth sydd yn gweithio gyda'r awdurdod a'i ysgolion. Mae hyn yn cyfrannu at eu hadnabyddiaeth drylwyr o anghenion yr ysgolion. Mae ymdeimlad bod pob un yn cyfrannu i waith 'Tîm Môn' ac mae cydweithio bwriadus er mwyn sicrhau cefnogaeth werthfawr a her briodol i ysgolion. Mae'r awdurdod lleol wedi gweithio'n agos gyda'r rhanbarth i ddarparu hyfforddiant a chyfleoedd gwerthfawr i staff ysgolion ddatblygu eu medrau arwain. Yn ogystal, mae'r gwaith o gefnogi ysgolion uwchradd a dalgylchoedd cynradd i ddatblygu addysgu yn datblygu'n briodol yn dilyn cyfnod y pandemig.

Yn ystod y cyfnodau clo, cyfrannodd y cydweithio rhwng yr awdurdod lleol a'r rhanbarth yn fuddiol i ddarparu hyfforddiant ac adnoddau i helpu ysgolion ymateb i anghenion cefnogi lles disgyblion a darparu addysgu rhithiol. Cysylltodd yr ymgynghorwyr cefnogi gwelliant yn rheolaidd gydag arweinwyr ysgolion gan gryfhau'r berthynas rhyngddynt. Wrth i ysgolion ddychwelyd i addysgu disgyblion wyneb-yn-wyneb rhoddodd y rhanbarth a'r awdurdod gefnogaeth werthfawr i ysgolion ddatblygu eu darpariaeth i gefnogi sgiliau sylfaenol a lles disgyblion. Yn dilyn llacio cyfyngiadau'r pandemig, mae ymgynghorwyr cefnogi gwelliant yn defnyddio ymweliadau gydag ysgolion yn fuddiol i adnabod eu hanghenion cefnogaeth a hyfforddiant.

Mae'r rhanbarth yn darparu rhaglen dysgu broffesiynol gynhwysfawr gan gynnwys cefnogaeth gan ymgynghorwyr sy'n arbenigo mewn pynciau craidd neu gyfnod allweddol. Mae GwE yn hwyluso'n fuddiol y cydweithio rhwng clystyrau o ysgolion i ddatblygu addysgu. Er enghraifft, y gwaith rhwng ysgolion cynradd i ddatblygu darpariaeth ar gyfer gwella medrau llafaredd disgyblion. Yn ogystal, mae'r awdurdod lleol yn gweithio'n fuddiol mewn partneriaeth gyda GwE i gynnig gwasanaethau a hyfforddiant penodol i ymateb i anghenion ysgolion unigol a'u blaenoriaethau. Er enghraifft mae'r tîm blynyddoedd cynnar a thîm y canolfannau iaith yn cydweithio'n effeithiol gydag ysgolion er mwyn cefnogi blaenoriaeth gyffredin ysgolion Môn i ddatblygu'r Gymraeg a chefnogi newydd ddyfodiaid i'r iaith. Mae staff y timau hyn yn ymweld ag ysgolion i hyfforddi athrawon a chymorthyddion dysgu a modelu'r defnydd o strategaethau trochi wrth addysgu. Mae'r awdurdod yn cydnabod yr angen i werthuso ansawdd ac effaith y ddarpariaeth dysgu broffesiynol ar ddeilliannau disgyblion yn fwy miniog.

Mae'r rhanbarth a'r awdurdod yn darparu cyfleoedd gwerthfawr i athrawon ac arweinwyr gydwethio mewn rhwydweithiau gan gynnwys dalgylchoedd cynradd a chynghrair o ysgolion uwchradd. Mae hyn yn cefnogi ysgolion yn fuddiol i ymateb i flaenoriaethau cenedlaethol fel y Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 a Chwricwlwm i Gymru. Mae'r rhanbarth a'r awdurdod lleol yn annog ysgolion i fod yn sefydliadau sy'n dysgu ac sy'n cymryd cyfrifoldeb am eu gwelliant eu hunain trwy ymchwilio a chydweithio ar flaenoriaethau cyffredin. Maent yn hwyluso cyfleoedd gwerthfawr i ysgolion gymryd perchnogaeth ac atebolrwydd cynyddol am daith wella ei gilydd. Er enghraifft, yn ddiweddar mae'r gynghrair uwchradd yn cydweithio i ddatblygu agweddau ar gynhwysiant ac agweddau at ddysgu gan ymateb i flaenoriaeth gyffredin yn dilyn y pandemig. Wrth hwyluso'r gwaith, mae'r ymgynghorwyr cefnogi gwelliant ac arweinwyr ysgolion yn modelu arfer dda ac yn dechrau dilysu prosesau a chanfyddiadau ysgolion. Mae hyn yn cefnogi ysgolion i gynllunio ar gyfer gwelliant, ond mae'n rhy gynnar i fesur effaith y fenter hon ar les a chynnydd disgyblion.

Mae GwE yn cynnig amrediad cynhwysfawr o gyrsiau hyfforddiant a rhaglenni datblygu i arweinwyr gan gynnwys cyrsiau'r Rhaglen Arweinyddiaeth Genedlaethol. Mae'r awdurdod lleol ac ysgolion Môn yn rhoi blaenoriaeth glir ar sicrhau bod staff yn mynychu'r rhaglenni hyn i ddatblygu eu medrau arwain er mwyn sicrhau olyniaeth. Mae grŵp CAMU'r awdurdod, sef grŵp strategol o arweinwyr ysgolion uwchradd, sydd wedi ei sefydlu ers nifer o flynyddoedd yn cael effaith cadarnhaol ar ansawdd arweinyddiaeth. Er enghraifft, rhoddir cyfleoedd gwerthfawr i unigolion gysgodi arweinwyr profiadol ac arwain rhwydweithiau neu feysydd penodol. Mae'r awdurdod yn cynnig rhaglen briodol o hyfforddiant i lywodraethwyr i'w cefnogi yn eu rôl fel cyfaill beirniadol.

Mae'r Bwrdd Ansawdd Safonau Addysg yr awdurdod yn dal y rhanbarth yn atebol am ei gwaith yn briodol. Mae grwpiau amlasiantaethol o uwch swyddogion, swyddogion arweiniol o'r gwasanaethau perthnasol a staff GwE yn cyfarfod yn rheolaidd i rannu gwybodaeth a thystiolaeth am ysgolion Môn. Mae'r broses ddefnyddiol hon yn caniatáu'r awdurdod i adnabod ysgolion all beri pryder a rhai sydd ag arferion da gwerth i'w rhannu ymhellach. Defnyddir trothwyon a sbardunau i gysoni'r drefn o adnabod pryder mewn perthynas â safonau, dysgu ac addysgu, asesu, arweinyddiaeth, cynhwysiad neu faterion rheolaethol.

Pa mor effeithiol yw darpariaeth yr awdurdod lleol i gefnogi dysgwyr bregus sydd mewn perygl o ymddieithrio?

Nodwedd gref o waith yr awdurdod yw'r cydweithio cryf rhwng gwahanol adrannau ac asiantaethau i geisio darparu un profiad integredig o gefnogaeth i ddysgwyr sydd mewn perygl o ymddieithrio, a'u teuluoedd. Mae'r Gwasanaeth Dysgu yn cydweithio'n gynhyrchiol â phartneriaid sydd yn cynnwys gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau ieuencid er mwyn ymateb i anghenion dysgwyr bregus ond hefyd er mwyn gweithio yn rhagweithiol i atal problemau.

Mae'r egwyddor o weithio yn ataliol yn greiddiol i waith yr awdurdod. Agwedd amlwg o'r egwyddor hon yw'r gwaith i godi ymwybyddiaeth o effaith trawma ar blant a phobl ifanc. Mae holl staff yr Gwasanaeth Dysgu, staff ym mhob ysgol ar yr ynys, a staff adrannau eraill, fel gwasanaethau plant, wedi cael mynediad at hyfforddiant pwrpasol er mwyn iddynt ddeall beth yw trawma a'i effaith a'r blant a phobl ifanc. Agwedd arall o'r gwaith ataliol hwn yw'r 'Hwb Ymyrraeth Gynnar' sydd yn cynnwys oddeutu ugain o asiantaethau gwahanol. Maent yn cydweithio a chydgyllunio er mwyn cefnogi dysgwyr bregus a'u teuluoedd a rhoi strategaethau yn eu lle i fynd i'r afael â phroblemau yn gynnar.

Mae ystod eang o strategaethau, darpariaeth a phaneli er mwyn cefnogi dysgwyr bregus. Mae'r rhain yn cynnwys swyddogion lles, gwasanaeth cefnogi ymddygiad, darpariaeth i hybu lles emosiynol dysgwyr a'r cwrs 'Camu Ymlaen' sydd yn helpu dysgwyr bregus i symud ymlaen rhwng cyfnodau gwahanol yn eu bywyd addysgol a byd gwaith. Ar hyn o bryd, mae hefyd yn cynnwys y rhaglen 'TRAC', sef rhaglen sy'n cefnogi disgyblion sydd mewn perygl o ymddieithrio, ond mae'r rhaglen hon ar fin dod i ben, fydd yn gadael bwlch yn y ddarpariaeth. Mae'r awdurdod wedi adnabod yr angen am strategaeth fwy cydlynus a chllir ar gyfer y gwaith i gefnogi dysgwyr bregus ac mae hyn yn rhan o swydd ddisgrifiad rheolwr newydd fydd â chyfrifoldeb dros wasanaethau ieuencid, plant mewn gofal a lles plant a phobl ifanc.

Agwedd nodedig o'r gefnogaeth i ddysgwyr bregus yw gwaith y gwasanaeth ieuencid. Mae swyddog ieuencid ym mhob ysgol uwchradd ar yr ynys. Maent yn cynnig gwasanaeth galw mewn i ddysgwyr, yn cefnogi darpariaeth addysg bersonol a chymdeithasol yr ysgol ac yn rhedeg clybiau ieuencid a gweithgareddau fin nos yn y gymuned. Mae grŵp lesbiaidd, hoyw, deurywiol a thrawsryweddol (LGBT+) wedi ei sefydlu gan swyddogion ieuencid ym mhob ysgol uwchradd. Mae'r gwasanaeth hefyd yn cynnig cyfleoedd i ddysgwyr sydd mewn perygl o ymddieithrio ennill cymwysterau a phrofiadau, fel cyrsiau paratoi at gyflogaeth a Gwobr Dug Caeredin.

Mae swyddogion yr awdurdod yn casglu ystod o ddata defnyddiol ynghylch dysgwyr bregus. Mae hyn yn cynnwys data presenoldeb, dad gofrestrïadau a gwaharddiadau. Maent hefyd yn casglu gwybodaeth ynghylch disgyblion sydd â chynlluniau datblygu unigol ac yn olrhain eu cynnydd yn erbyn eu targedau yn briodol. Mae'r awdurdod hefyd wedi ffurfioli'r broses o adnabod dysgwyr bregus sydd mewn perygl o ddadurithio, gan sicrhau bod eu darpariaeth yn mynd trwy'r un broses a honno ar gyfer dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol. Nid yw'r system bresennol i gasglu a monitro'r holl wybodaeth ddefnyddiol hon yn ddigon cydlynus.

Mae swyddogion y Gwasanaeth Dysgu wedi ymateb yn gadarn ac yn brydlon i bryderon ynghylch nifer y gwaharddiadau dros amser a'r nifer o ddisgyblion nad

oeddent yn parhau mewn addysg yn eu hysgolion tan ddiwedd cyfnod allweddol 4. Gwnaethant ail-edrych ar eu trefniadau ar gyfer y dysgwyr bregus hyn a chydweithio gyda'r ysgolion uwchradd a'r gwasanaeth plant er mwyn rhoi trefniadau newydd yn eu lle. Maent yn y broses o sefydlu hwb ym mhob ysgol uwchradd, fydd yn galluogi'r dysgwyr i dderbyn darpariaeth bwrpasol yn yr hwb a darpariaeth o fewn y prif lif ble bo'n briodol. Er mwyn darparu cefnogaeth fwy cyflawn i'r dysgwyr hyn a'u teuluoedd, mae'r hybiau wedi eu staffio gan athrawon, a staff o'r gwasanaeth plant a theuluoedd all weithio fin nos ac ar benwythnosau. Gan mai datblygiad diweddar yw'r hybiau hyn mae'n rhy gynnar i arfarnu eu heffaith.

Mae arweinwyr yn craffu'n barhaus ar y trefniadau ar gyfer disgyblion sy'n derbyn eu haddysg yn all-sirol. Maent yn gweithio'n ymarferol er mwyn sicrhau darpariaeth addas o fewn yr ardal leol, trwy agor cartrefi plant. Lle bo'n addas, maent yn hyfforddi'r gweithlu o fewn ysgolion lleol er mwyn medru derbyn disgyblion yn ôl i barhau a'u haddysg o fewn eu cymunedau.

Pa mor effeithiol yw darpariaeth yr awdurdod lleol ar gyfer hybu lles yr holl blant a phobl ifanc?

Mae uwch arweinwyr y Gwasanaeth Dysgu yn gosod pwyslais mawr ar hybu lles plant a phobl ifanc yr ynys. Maent yn cydweithio'n agos a llwyddiannus gyda gwahanol adrannau o fewn yr awdurdod. Mae hyn yn hwyluso'r gwaith o sicrhau darpariaeth hylaw ac effeithiol. Enghraifft nodedig o hyn yw'r cydweithio rhwng uwch swyddog llesiant y Gwasanaeth Dysgu a phennaeth yr adran gwasanaethau plant a theuluoedd, sydd hefyd â chyfrifoldeb am arwain yr adran gwasanaethau cymdeithasol o fewn yr awdurdod. Mae'r trefniadau yn sicrhau fod y gwasanaethau o fewn eu hadrannau yn gweithredu'n llyfn a heb unrhyw ffiniau.

Mae arweinwyr yn ymgynghori gydag ysgolion a lleoliadau yn rheolaidd er mwyn medru addasu'r ddarpariaeth yn unol â'r angen. Er enghraifft, yn sgil adnabod yr angen ar gyfer cefnogi elfennau o addysg bersonol a chymdeithasol yn fwy effeithiol, fe drefnodd y gwasanaeth ysgolion iach hyfforddiant ar gyfer gweithwyr ieuencid fel eu bod yn medru cynnig elfennau o addysg rhyw a pherthnasoedd mewn ysgolion.

Mewn cyd weithrediad gyda'r gwasanaeth plant a theuluoedd, mae swyddogion yn gweithredu 'Hwb ymyrraeth gynnar'. Mae'r Hwb yn caniatáu i wahanol asiantaethau gydweithio er mwyn cynnal trafodaethau a chynnig opsiynau gwahanol wrth gefnogi disgyblion. Er enghraifft maent yn cydweithio'n agos wrth ddatblygu a gweithredu strategaeth traws sirol i ymateb yn weithredol i bryderon am drais yn y cartref.

Mae tîm ymgynghorol y blynyddoedd cynnar yn cyflwyno amrediad eang o hyfforddiant sy'n hwyluso paratodau lleoliadau nas cynhelir ar gyfer cyflwyno'r cwricwlwm. Buont yn cyflwyno hyfforddiant yn canolbwyntio ar ddatblygiad plant, a sut i addasu eu dulliau cynllunio fel eu bod yn ymateb yn well i ddiddordebau ac anghenion y plant ieuengaf. Sefydlwyd gwefan ddefnyddiol i rannu gwybodaeth a rhoi arweiniad i ymarferwyr ar agweddau o ddatblygiad plentyn, gan gynnwys eu lles.

Mae gwaith y Tîm Cefnogi Teuluoedd yn cyfrannu at hyrwyddo datblygiad a lles plant yn llwyddiannus. Enghraifft o effaith eu gwaith yw'r cynllun 'Y Daith i Saith,' sy'n amlinellu cynlluniau'r awdurdod ar gyfer hyrwyddo datblygiad a lles y plant ieuengaf. Mae'r awdurdod yn cynnig amrediad cyfoethog o weithgareddau i hybu iechyd a lles,

gan gynnwys yn ystod gwyliau ysgol. Er enghraifft, maent yn cynnig gweithgareddau 'bwyd a hwyl,' sy'n hybu ymwybyddiaeth plant a'u teuluoedd o bwysigrwydd cymryd rhan mewn gweithgareddau corfforol, ac yn pwysleisio pwysigrwydd ceisio bwyta'n iach. Mae'r awdurdod yn cydnabod rôl bwysig y gwasaneth ieuencid wrth gynnal lles plant a phobl ifanc. Yn ystod cyfnodau clo'r pandemig, bu iddynt fanteisio ar eu perthynas agos a chefnogol gyda'r disgyblion a'u teuluoedd i roi cefnogaeth ychwanegol fuddiol iddynt.

Mae arweinwyr wedi sefydlu gweledigaeth hynod gadarn ar gyfer datblygu ymwybyddiaeth ymarferwyr ar bob lefel o bwysigrwydd bod yn ystyriol o drawma, ac effaith trawma ar blant a phobl ifanc. Mae swyddogion wedi gweithio'n ddygn iawn er mwyn cydlynu hyfforddiant ar sawl lefel i athrawon a chymorthyddion mewn ysgolion a lleoliadau. Mae hyn yn eu harfogi'n llwyddiannus i fod yn ymwybodol o effaith profiadau niweidiol ar ddatblygiad, hunanddelwedd a hyder unigolion. Mae cydblethiad effeithiol gyda gwaith y seicolegwyr addysg o fewn gwasanaeth anghenion dysgu ychwanegol a chynhwysiad yr awdurdod gan fod datblygiad proffesiynol y gweithlu wedi adeiladu cynhwysedd ysgolion i ymateb yn effeithiol i anghenion disgyblion.

Pa mor effeithiol yw ymagwedd yr awdurdod lleol tuag at foderneiddio ysgolion gan gynnwys cryfhau darpariaeth cyfrwng Gymraeg?

Mae gweledigaeth glir ar gyfer ad-drefnu a moderneiddio ysgolion, sy'n seiliedig ar sicrhau bod yr ysgolion yn addas ar gyfer yr unfed ganrif ar hugain ac yn gwneud y defnydd gorau o dechnoleg fodern. Rhoddir sylw blaenllaw i ddatblygu'r ddarpariaeth ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg a dwyieithog o fewn y strategaeth moderneiddio. Mae rhai elfennau o'r weledigaeth ar waith, ac yn cael effaith gadarnhaol, er enghraifft ehangu darpariaeth canolfannau iaith a lleihau llefydd gweigion ysgolion. Mae rhai agweddau o'r weledigaeth, er enghraifft moderneiddio addysg ôl 16 ar yr ynys, yn eu dyddiau cynnar.

Mae arweinwyr a swyddogion ar draws yr awdurdod yn cydweithio'n llwyddiannus i wireddu amcanion y strategaeth foderneiddio addysg. Erbyn hyn, mae arweinwyr a swyddogion yn defnyddio ystod dda o ffynonellau gwybodaeth, er enghraifft am gyflwr a maint adeiladau, natur ieithyddol ardaloedd a'r gwasanaethau sydd ar gael neu sydd angen ar gymunedau penodol. Maent yn ymgysylltu'n effeithiol gyda rhanddeiliaid gan gynnwys athrawon, llywodraethwyr a rhieni er mwyn canfod eu barn am gynlluniau moderneiddio ysgolion. Mae hyn yn sicrhau bod eu llais yn cael eu hystyried sy'n cynnig cyfleoedd buddiol i'r awdurdod addasu eu cynigion yn ôl yr angen. Nodwedd gadarnhaol o'r trefniadau ymgysylltu hyn yw'r cydweithio rhwng yr awdurdod a grwpiau penodol fel Fforwm Iaith Môn, Mudiad Meithrin a Dechrau'n Deg i sicrhau bod y ddarpariaeth yn cyfateb â gofynion yr ardal. Mae'r gwaith hwn yn helpu'r awdurdod i fodloni ei ddyhead o sicrhau bod ysgolion yn rhan annatod o'u cymunedau ac yn helpu bodloni anghenion lleol.

Mae'r awdurdod wedi buddsoddi mewn ystod o brosiectau cyfalaf yn ystod camau cyntaf rhaglen Ysgolion yr 21ain Ganrif Llywodraeth Cymru. Maent yn gwneud cynnydd da o ran sicrhau bod yr ysgolion addas o'r math priodol yn y lleoedd priodol i fodloni anghenion ei ddysgwyr. Maent wedi adeiladu tair ysgol newydd, diweddarau ac ymestyn dwy ysgol a chau 11 o ysgolion. Er bod hyn wedi lleihau'r nifer o lefydd gweigion mewn ysgolion ar draws y sir, mae'r canran yn parhau'n gymharol uchel ar

gyfer y sector uwchradd. Mae gan yr awdurdod gynlluniau addas ar fynd i'r afael â hyn yn y dyfodol agos, er bod yr amserlen ar gyfer cyflwyno'r rhaglen hon wedi'i ohirio rhywfaint oherwydd y pandemig.

Mae Cynllun Strategol Cymraeg Mewn Addysg (CSGA) 2022-32 yn cydblethu'n briodol gyda gweledigaeth, nodau ac amcanion y rhaglen moderneiddio. Mae'r cynllun wedi ei gyd-gynllunio â phartneriaid, a gydag adrannau'r awdurdod lleol, ysgolion a lleoliadau yn ogystal â phartneriaid ehangach fel y consortiwm rhanbarthol a Phrifysgol Bangor. Mae'n cynnwys dyhead uchelgeisiol o ran sicrhau bod pob disgybl yn ddwyieithog erbyn 16 oed. Mae pwyslais cryf ar gynnig cyfleoedd buddiol i blant a phobl ifanc Ynys Môn i gyflawni safonau uchaf er mwyn cynnal y Gymraeg, y diwylliant a'r economi yn lleol. Mae'r CSGA'n adeiladu'n llwyddiannus ar arferion da sydd eisoes yn bodoli, fel y gefnogaeth dda sydd ar gael i hwyr ddyfodiaid trwy'r canolfannau trochi yn yr iaith Gymraeg. Er nid yw'r gefnogaeth ar gael yn uniongyrchol i ddisgyblion ysgolion uwchradd hyd yn hyn, mae arweinwyr wedi manteisio ar gyllid ychwanegol yn ddiweddar i gefnogi'r disgyblion sy'n cyfranogi ym Mlynnyddoedd 7 ac 8. Mae'r canolfannau iaith hefyd yn cynnig cyfleoedd buddiol i athrawon ac ymarferwyr i ddatblygu eu medrau ieithyddol a'u hymwybyddiaeth o ddulliau trochi'r iaith yn eu hysgolion a'u lleoliadau. Mae'r defnydd o dechnoleg ddigidol ynghyd a'r cydweithio agos o fewn a thu hwnt i'r sir yn elfen nodedig o waith yr awdurdod o ran datblygu'r Gymraeg a dwyieithrwydd. Er enghraifft, mae arweinwyr yn cydweithio'n llwyddiannus gyda'r consortiwm rhanbarthol a Phrifysgol Bangor i greu adnoddau digidol a chefnogaeth i ddatblygu medrau llafar disgyblion trwy brosiect arloesol.

Arweinyddiaeth a rheolaeth

Mae Gwasanaeth Dysgu'r awdurdod wedi gwneud camau breision yn ystod y tair blynedd diwethaf dan arweinyddiaeth cyfarwyddwr a thîm rheoli effeithiol iawn. Maent wedi datblygu ethos a meddylfryd 'Tîm Môn' lle mae cydweithio a chyfraniad pawb yn cael ei werthfawrogi, ei feithrin a'i ddefnyddio er budd plant a phobl ifanc yr ynys. Mae'r cyfarwyddwr yn cynnig arweiniad a gweledigaeth egnïol a phwrpasol i'r gwasanaeth.

Mae arweinydd y Cyngor yn angerddol dros wella ansawdd addysg a bywyd trigolion yr ynys ac mae ganddi weledigaeth glir ar gyfer gwneud hynny. Mae'n barod i ysgwyddo cyfrifoldeb dros benderfyniadau anodd ac mae ganddi afael gadarn o waith y Cyngor ar draws y gwasanaethau.

Mae'r Prif Weithredwr, er yn newydd i'r rôl, wedi bod yn allweddol yn llywio'r weledigaeth yn ei rôl flaenorol ac mae'n cynnig sefydlogrwydd, parhad ac adnabyddiaeth gref o'r heriau sy'n wynebu'r ynys. Mae'r nod o ddatblygu 'ynys ddysgu gyda chymunedau sy'n dysgu' yn glir yn y cynlluniau strategol perthnasol. Mae'r weledigaeth honno wedi ei ddatblygu trwy ymgysylltu anffurfiol a ffurfiol ar lefelau gwahanol ar draws y Cyngor a chyda phartneriaid. Mae ansawdd llywodraethu'r Cyngor wedi datblygu yn effeithiol dros y cyfnod diweddar a bellach mae perthnasoedd a'r diwylliant llawer yn fwy cadarnhaol ac aeddfed.

Trwy gydol pandemig COVID-19, cefnogodd arweinwyr addysg ysgolion yn egnïol ac effeithiol. Mae gwaith cefnogol yr awdurdod lleol yn ystod y pandemig wedi cryfhau perthnasoedd â'i chymunedau dysgu ac roedd hyn yn fuddiol o ran meithrin

ymdiriedaeth a hyder rhanddeiliaid. Mae gwell ymgysylltu gyda'r partneriaid yn golygu bod cyfle i wyntyllu a chaffael barn ar faterion sensitif, er enghraifft wrth adrefnu ysgolion ardal Llangefni pan wnaeth y trafodaethau esgor ar gynnig gwahanol i'r un a gyflwynwyd yn wreiddiol. Mae swyddogion yr awdurdod yn credu'n gryf mewn meithrin perthynas ac adeiladu pontydd lle mae anghydfod.

Mae'r Gwasanaeth Dysgu yn cydweithio yn effeithiol gyda nifer o bartneriaid eraill, er enghraifft gyda GwE (gwasanaeth effeithiolrwydd a gwella ysgolion gogledd Cymru). Mae'r berthynas yn gadarn ac yn elwa o staff sefydlog sy'n adnabod ysgolion yr awdurdod yn dda.

Ar ei orau, mae prosesau craffu ffurfiol y Cyngor yn briodol, lle gwelir aelodau etholedig yn perchnogi'r adroddiadau ac ymateb yn hyderus i'r cwestiynu. Mae'r Panel Adolygu Cynnydd Ysgolion yn drefn craffu anffurfiol lle gwahoddir cynrychiolwyr o ysgolion penodol i gyflwyno gwybodaeth, sy'n aml yn arwain at ymholi pwrpasol er mwyn nodi'r hyn sy'n dda a meysydd datblygu. Gwahoddir arweinwyr ysgol yn ôl os oes angen, a cheir ymweliadau pwrpasol i ysgolion er mwyn atgyfnerthu dealltwriaeth y panel. Mae'r gefnogaeth i'r panel, sy'n ffocysu ar ddatblygu dealltwriaeth aelodau etholedig, o ansawdd da a chaiff aelodau gyfleoedd i gyfrannu at sesiynau gwerthuso gwaith y panel ac adnabod meysydd ffocws pellach. Ers y pandemig, maent wedi ystyried meysydd fel llesiant, y Gymraeg a dysgu o bell. Ceir cyfle i godi materion allweddol gyda swyddogion a darparwyr gwasanaethau a chymeradwyo materion allweddol i'w cyflwyno yn y sesiynau briffio aelodau.

Mae adroddiadau ar waith y Panel Adolygu Cynnydd Ysgolion yn cael eu cyflwyno i'r Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio. Er hynny, prin yw cyfleoedd ar hyn o bryd i graffu'n benodol, ffurfiol a chyhoeddus ar effeithiolrwydd gwaith y ddarpariaeth addysg. Yn unol â'u dyhead i wella'n barhaus, mae'r Cyngor wedi adnabod yr angen i gryfhau a gwella'r broses graffu gyda'r bwriad i ffocysu ar safonau, ansawdd darpariaeth ac arweinyddiaeth addysg.

Mae ymrwymiad corfforaethol cryf i hunanwerthuso agored, rheolaidd a thrylwyr i gefnogi cynllunio ar gyfer gwella. Mae hyn yn cynnwys ffocws pendant tuag at werthuso blaenoriaethau strategol y Gwasanaeth Dysgu. Mae gan arweinwyr ddealltwriaeth dda o'r ddarpariaeth addysg ac yn adnabod y cryfderau a'r meysydd i'w gwella. Mae gwerthusiad y Gwasanaeth Dysgu ei hun o gynnydd yn erbyn ei blaenoriaethau yn cytuno â rhan fwyaf o ganfyddiadau'r arolygiad hwn, ac mae cynlluniau a phrosiectau yn barod ar gychwyn mewn sawl agwedd ble mae angen gwella.

At ei gilydd, mae'r awdurdod yn ymgysylltu'n dda â rhanddeiliaid i lywio, gwerthuso a chynllunio gwasanaethau addysg. Maent wedi cryfhau'r dulliau ble y gall rhanddeiliaid, ac yn enwedig rhai a chysylltiadau ag ysgolion fel llywodraethwyr a phenaethiaid, gyfrannu eu barn. Un o gryfderau'r awdurdod yw'r modd y maent yn cynnwys penaethiaid mewn fforymau gwahanol er mwyn canfod eu barn, ac er mwyn dylanwadu, siapio a chynllunio darpariaeth newydd, er enghraifft wrth greu meicrowefanau pwrpasol i rannu gwybodaeth yn fwy llyfn yn dilyn y pandemig. Er bod y gwasanaeth dysgu wedi blaenoriaethu cryfhau eu dulliau cyfathrebu â rhanddeiliaid o fewn eu cynlluniau gwella'r llynedd, mae rhai rhieni yn nodi nad ydynt yn cael digon o gyfleoedd i gyfleu eu barn er mwyn dylanwadu ar rai elfennau o'r ddarpariaeth.

Ers ei harolygiad blaenorol gan Estyn yn 2012, mae gwelliant pendant yn y modd y mae'r awdurdod yn cynllunio'n strategol ar gyfer gwella. Mae diwylliant cryf o gynllunio gwasanaethau sydd yn cyfateb yn dda â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Wrth feddwl am y tymor hir a chydweithio'n effeithiol gyda phobl a phartneriaid, mae'r awdurdod yn parhau i gryfhau sut mae'n gweithio fel sefydliad o ddydd i ddydd. Mae arweinwyr yn teilwra eu darpariaeth yn synhwyrol, fel dyletswyddau swyddogion a phenodiadau newydd, ac wrth i adrannau gwahanol yr awdurdod weithio'n llawer mwy llyfn ac effeithlon gyda'i gilydd. Mae hyn yn cyfrannu'n dda tuag at, er enghraifft, gallu'r awdurdod i gydweithio er mwyn cynnal a gwella lles trigolion yr ynys, gan gynnwys plant a phobl ifanc.

Yn dilyn etholiadau lleol ychydig o wythnosau cyn yr arolygiad, mae arweinydd y Cyngor ac uwch swyddogion yn cychwyn ar eu taith o lunio amcanion newydd ar gyfer cyfnod y Cyngor rhwng 2022 a 2027. Mae hanes da o roi amcanion synhwyrol yn eu lle a'u gwireddu yn ystod cyfnod y Cyngor blaenorol, rhwng 2017 i 2022. Mae hyn yn cynnwys gweithredu pendant gan arweinwyr wrth iddynt deilwra cynlluniau corfforaethol er mwyn ymateb ar fyrder i heriau'r pandemig. Rhoddwyd cynllun trosiannol yn ei le a roddai ffocws amlwg, er enghraifft, a'r gynnal llesiant a sicrhau bod bron bob disgybl yn cwblhau eu haddysg yn yr ysgol uwchradd hyd at ddiwedd Blwyddyn 11.

Ar y cyfan, mae cysondeb a chydlyniant clir rhwng cynllun y Cyngor 2017-2022 a chynlluniau'r Gwasanaeth Dysgu. Er bod mynd i'r afael ag amddifadedd a thlodi yn flaenoriaeth amlwg i'r Cyngor a'r Gwasanaeth Dysgu, nid yw cynlluniau'r awdurdod, fel y Strategaeth Wrthdlodi yn amlygu yn ddigon clir cyfraniad y Gwasanaeth Dysgu i'r gwaith hwn er mwyn gwerthuso effaith y ddarpariaeth.

Mae gan arweinwyr a thimau oddi fewn y Gwasanaeth Dysgu ddealltwriaeth gadarn o'r hyn y mae angen iddynt ei gyflawni. Mae cynllun gwella'r gwasanaeth yn nodi blaenoriaethau allweddol perthnasol, gan gynnwys darparu cymorth gref ar gyfer cefnogi lles emosiynol a meddyliol plant a phobl ifanc. Yn ogystal, mae amcanion gweithredu bwrpasol gan y gwasanaeth archifdy ac Oriel Môn ar gyfer cefnogi dysgu a'r cwricwlwm newydd mewn ysgolion. Mae gan bob blaenoriaeth ddangosyddion cynnydd perthnasol a chymau clir ar gyfer gwella, er bod lle i ambell un o'r rhain fod yn fwy mesuradwy.

Mae trefniadau rheoli perfformiad yn gadarn. Mae ystod o brosesau ar waith drwy'r flwyddyn sy'n sicrhau y caiff gwasanaethau addysg eu monitro'n ofalus, gan mwyaf. Mae'r awdurdod yn ymwybodol o'r angen i deilwra nifer o ddangosyddion perfformiad a gafodd eu gohirio oherwydd y pandemig neu ble nad yw data cenedlaethol yn cael eu hadrodd bellach. Mae'r awdurdod yn rheoli'r risgiau sy'n effeithio ar wasanaethau addysg yn dda, ac yn eu huwch gyfeirio at y gofrestr risg gorfforaethol os oes angen.

Mae'r awdurdod yn rhoi sylw bwriadus i hyrwyddo dysgu proffesiynol ar gyfer ei staff trwy gynllun hyfforddi a datblygu corfforaethol. Mae staff yn derbyn cyfleoedd buddiol i drafod eu hanghenion dysgu proffesiynol personol mewn cyfarfodydd rheolwr llinell reolaidd ac adolygiadau rheoli perfformiad. Mae hyn yn arwain at gyfleoedd dysgu proffesiynol megis mynychu cyrsiau, rhwydweithiau rhanbarthol a chenedlaethol a chyflawni cyrsiau wedi eu hachredu. Mae'r awdurdod yn ystyried olyniaeth o fewn y gwasanaeth yn ofalus. Mae staff yn cael cyfleoedd buddiol i fentora a chysgodi eraill er mwyn cydweithio a datblygu eu harbenigeddau. Yn ogystal, mae staff yn derbyn

cyfleoedd gwerthfawr i fynychu cyrsiau arweinyddiaeth a chymryd cyfrifoldeb dros arwain prosiectau trawsadrannol i ddatblygu eu medrau a phrofiad arwain. Er bod cynnig dysgu proffesiynol eang, nid yw arweinwyr pob amser yn ystyried effaith y dysgu proffesiynol ar wella ansawdd darpariaeth y Gwasanaeth Dysgu.

Mae'r Gwasanaeth Dysgu yn arddel diwylliant cryf o ddiogelu ac yn gosod disgwyliadau cadarn ac uchel ar draws y gweithlu. Ar lefel strategol a gweithredol, mae'r gwasanaeth wedi adeiladu perthnasau gwaith cynhyrchiol ac effeithiol gyda'r holl wasanaethau sy'n gweithio gyda phlant a theuluoedd ar draws y Cyngor. Yn ogystal, trwy ail strwythuro synhwyrol, mae cyfraniad y Gwasanaeth Dysgu tuag at ddiogelu plant a phobl ifanc yr ynys wedi cryfhau dros amser.

Mae'r polisi diogelu corfforaethol yn rhoi cyfarwyddyd clir i ysgolion a lleoliadau ar sut i weithredu eu dyletswyddau i warchod lles disgyblion. Mae uwch swyddog addysg yn gweithredu fel swyddog dynodedig ar gyfer diogelu ac mae effaith ei gwaith strategol a gweithredol ar ystod eang o weithdrefnau'r awdurdod yn nodedig. Mae'r swyddog yn cadeirio'r Panel Gweithredol Diogelu Corfforaethol. Mae hyn yn golygu bod gan addysg lais blaenllaw ym mhenderfyniadau'r Cyngor o ran ei strategaeth i ddiogelu plant a phobl ifanc.

Mae trefniadau cyflogaeth ddiogel yn gadarn ac yn eglur, ac mae swyddogion y Gwasanaeth Dysgu yn cynnal awdit blynyddol o drefniadau penodi staff er mwyn sicrhau bod gweithdrefnau recriwtio diogel yn cael eu dilyn. Yn ogystal, mae trefniadau cadarn i fonitro prosesau diogelu ysgolion trwy graffu ar adroddiadau diogelu blynyddol i'w cyrff llywodraethol. Mae'r trefniadau hyn yn sicrhau bod gan yr awdurdod wybodaeth gyfoes am brosesau diogelu mewn ysgolion ac yn gallu cyflwyno adroddiadau manwl arnynt i'r Panel Diogelu Corfforaethol.

O ganlyniad i arweinyddiaeth gydlynus, mae cyswllt cryf rhwng blaenoriaethau corfforaethol ynghylch llesiant a'r gwaith ymarferol ac ataliol sy'n digwydd mewn lleoliadau nas cynhelir ac ysgolion ar draws yr awdurdod. Er enghraifft, mae'r strategaeth gorfforaethol o ddarparu hyfforddiant i wella dealltwriaeth ymarferwyr o effaith trawma a phrofiadau niweidiol mewn plentyndod ar gyflawniad a lles disgyblion yn cael effaith gadarnhaol ar ansawdd y ddarpariaeth. Mae'r Gwasanaeth Dysgu wedi buddsoddi'n sylweddol i gryfhau'r ddarpariaeth ar gyfer diogelu yn yr holl ysgolion a lleoliadau trwy greu 'Pencampwyr Diogelu' ymhob dalgylch. Dros y tair blynedd diwethaf, mae gwaith y Pencampwyr Diogelu wedi cael effaith gadarnhaol ar ansawdd gwaith amddiffyn plant a diogelu. Er enghraifft, mae'r grŵp Pencampwyr yn trafod a chyd-drefnu gwaith ataliol buddiol ac yn ystyried ac ymateb i waith ymchwil perthnasol wrth gynllunio eu cwricwlwm lles.

Mae'r Gwasanaeth Dysgu yn chwarae rhan flaenllaw mewn gwaith ataliol lleol a chenedlaethol. Er enghraifft, roedd ychydig o ysgolion cynradd ac uwchradd Ynys Môn yn rhan o gynllun peilot cenedlaethol i ddatblygu adnoddau ar thema troseddau casineb. Yn ogystal, mae'r awdurdod yn rhan o grŵp cenedlaethol tasg a gorffen sy'n diweddarau polisi cyd berthnasedd a rhywioldeb i gyd-fynd â'r gofynion newydd o fewn Cwricwlwm i Gymru. Yn ddiweddar, cyfrannodd y gwasanaeth at waith pwysig i adolygu adnodd hyfforddiant Atal (Prevent) y Swyddfa Gartref.

Mae gan yr awdurdod ddealltwriaeth dda o'i sefyllfa ariannol oddi fewn y Gwasanaeth Dysgu. Ers 2018-19 mae'r awdurdod wedi cynyddu ei gyllideb addysg o

fan cychwyn isel i lefel sy'n agosach i'r disgwyl. Mae ei chyllideb addysg net fesul disgybl yn y chwarterl uchaf o awdurdodau Cymru. Mae'r awdurdod wedi ariannu setliadau cyflog staff ysgolion yn llawn, ac mae cyllidebau addysg wedi eu gwarchod rhag toriadau o gymharu ag adrannau eraill o fewn yr awdurdod. Yn dilyn sefyllfa o orwariant yn 2018-19, bellach dros y tair blynedd ddiwethaf mae gwasanaethau dysgu wedi eu darparu oddi fewn i'r gyllideb.

Mae'r awdurdod yn ymwybodol o'r risgiau ariannol presennol a'r rhai sydd ar y gorwel. Maent yn adnabod y bydd angen ymateb i heriau cynyddol, gan gynnwys potensial cynnydd mewn costau staff, gwres a thrydan, trafndiaeth ac atgyweirio ac adnewyddu. Tra bod newidiadau bychain wedi bod i'r fformiwla ariannu ysgolion, nid ydyw wedi adolygu'n llawn ers 2007, ac mae cyfle i'r awdurdod sicrhau ei hun bod y fformiwla yn parhau'n addas o ystyried newidiadau i ddarpariaeth gwasanaethau addysg.

Mae balansau ysgolion, fel mewn awdurdodau eraill, wedi cynyddu'n sylweddol o £198k yn 2019-20 i £7.9miliwn ar ddiwedd 2021-22. Yn 2019-20 roedd 10 o 46 ysgol yr awdurdod â diffyg ariannol, serch hynny, erbyn 2020-21 roedd llawer o'r rhain â gwaged. Mae cynlluniau ar y gweill i fynd i'r afael â'r tair ysgol sydd â diffyg yn 2021-22. Mae'r awdurdod wedi derbyn cynlluniau gan ysgolion o ran sut y byddant yn defnyddio'r balansau ychwanegol ac yn adnabod bod angen cryfhau rhai o'r cynlluniau.

Mae'r awdurdod a'r fforwm cyllid ysgolion yn ymgysylltu'n effeithiol, agored ac yn adeiladol â'r materion allweddol sy'n effeithio ar ariannu ysgolion a'r gwasanaethau a ddarperir gan yr awdurdod i ysgolion. Mae arweinwyr ysgolion yn gwerthfawrogi'r gefnogaeth sydd iddynt gan dîm cyllid ac adnoddau dynol yr awdurdod.

Mae bron pob ysgol yn manteisio ar ystod o gytundebau lefel gwasanaeth a gynigir. Mae'r trefniadau gosod a rheoli cytundebau addysg wedi cryfhau dros y tair blynedd ddiwethaf, ac mae bwriad eu hadolygu yn rheolaidd gan hefyd edrych am gyfleoedd i gefnogi ysgolion gyda phwrcasu o'r newydd. Mae'r awdurdod yn datblygu prosesau gwerthuso ar gyfer gwasanaethau a gomisiynir yn allanol a'r rhai a darperir yn fewnol i roi sicrwydd am eu heffeithiolrwydd.

Sail dystiolaeth ar gyfer yr adroddiad

Cyn yr arolygiad, bu arolygwyr:

- yn ymgynghori â'r awdurdod lleol ar y cwestiynau arolygu lleol i'w defnyddio yn ystod yr arolygiad, ar sail hunanwerthusiad yr awdurdod, ei gynlluniau strategol a data perthnasol y mae Estyn yn ei gadw
- yn dadansoddi'r deilliannau o holiaduron agored, gan gynnwys barn dysgwyr, rhieni, staff a llywodraethwyr ysgol, staff yr awdurdod lleol, staff y consortiwm rhanbarthol, aelodau etholedig a'r cyhoedd
- yn cynnal ymweliad rhagarweiniol â'r awdurdod lleol i gyfarfod ag amrywiaeth o bartneriaid perthnasol i wasanaethau addysg, fel cynrychiolwyr dysgwyr, penaethiaid a llywodraethwyr, ac arweinwyr o asiantaethau statudol a thrydydd sector sy'n gweithio gyda phlant a phobl ifanc

Yn ystod yr arolygiad, bu arolygwyr:

- yn cyfarfod ag arweinydd y cyngor, aelodau etholedig sy'n gyfrifol am wasanaethau addysg, aelodau etholedig sy'n gyfrifol am graffu ar wasanaethau addysg, y prif weithredwr, y cyfarwyddwr addysg, arweinwyr a rheolwyr eraill mewn gwasanaethau addysg, staff perthnasol eraill yn yr awdurdod lleol, rheolwr gyfarwyddwr y consortiwm rhanbarthol ar gyfer gwella ysgolion a staff perthnasol eraill o'r consortiwm rhanbarthol
- yn edrych yn fanwl ar brosesau hunanwerthuso'r awdurdod lleol
- yn ystyried cynlluniau strategol a gweithredol yr awdurdod lleol ar gyfer gwella
- yn craffu ar amrywiaeth o ddogfennau, gan gynnwys gwybodaeth am ddeilliannau dysgwyr, gwybodaeth am berfformiad ysgolion a lleoliadau addysg eraill, gan gynnwys gwybodaeth gan y consortiwm rhanbarthol ar gyfer gwella ysgolion, cofnodion o amrywiaeth o gyfarfodydd, adroddiadau a gyflwynir i'r cyngor neu'r swyddogaeth graffu, gwybodaeth am ddiogelu dysgwyr ac unrhyw wybodaeth arall sy'n berthnasol i wasanaethau addysg yr awdurdod lleol y mae Estyn yn ei chadw

Ar ôl yr arolygiad ar y safle a chyn cyhoeddi'r adroddiad, fe wnaeth Estyn:

- adolygu canfyddiadau'r arolygiad ochr yn ochr â'r dystiolaeth ategol gan y tîm arolygu er mwyn dilysu, safoni a sicrhau ansawdd yr arolygiad
- rhoi copi drafft o'r adroddiad i'r awdurdod lleol er mwyn iddo nodi unrhyw bryderon ynghylch cywirdeb ffeithiol, a gwneud diwygiadau lle bo'r angen

Copïau o'r adroddiad

Mae copïau o'r adroddiad hwn ar gael gan yr awdurdod lleol ac ar wefan Estyn (www.estyn.llyw.cymru)

Lluniwyd yr adroddiad hwn yn unol ag Adran 38 Deddf Addysg 1997, Deddf Plant 2004 a Deddf Dysgu a Sgiliau 2000.

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor, Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan: www.estyn.llyw.cymru

Cyfieithwyd y ddogfen hon gan Trosol (Cymraeg i Saesneg).

© Hawlfraint y Goron 2022: Gellir aildefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl yr adroddiad penodol.

Dyddiad cyhoeddi: 22/07/2022